

HOTĂRÎRE
pentru controlul constituționalității Decretului nr.376-V din 24 iunie 2010
privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice

nr. 17 din 12.07.2010

Monitorul Oficial nr.126-128/17 din 23.07.2010

* * *

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională în componența:

Dumitru PULBERE – președinte

Victor PUȘCAȘ – judecător

Petru RAILEAN – judecător

Elena SAFALERU – judecător

Valeria ȘTERBET – judecător-raportor

grefier – Dina Musteața, cu participarea reprezentantului autorilor sesizării, Serghei Sîrbu, reprezentantului permanent al Parlamentului la Curtea Constituțională, Ion Creangă, reprezentantului permanent al Guvernului la Curtea Constituțională, Oleg Efrim, Președintelui interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, reprezentanților Președintelui interimar al Republicii Moldova la Curtea Constituțională, Alexandru Ohotnicov și Mariana Secăreanu, călăuzindu-se de art.135 alin.(1) lit.a) din Constituție, art.4 alin.(1) lit.a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.4 alin.(1) lit.a) și art.16 alin.(1) din Codul jurisdicției constituționale, a examinat în ședință plenară publică sesizarea deputaților în Parlament Voronin Vladimir, Mișin Vadim, Tkaciuk Marc, Postoico Maria, Muntean Iurie, Zagorodnîi Anatolie, Șova Vasiliu, Vremea Igor, Stoicov Iurie, Popa Svetlana, Șupac Inna, Radu Oxana, Vîsotina Natalia, Babiuc Aliona, Calin Ivan, Todoroglo Dmitrii, Mușuc Eduard, Vlah Irina pentru controlul constituționalității Decretului nr.376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice, depusă la 25 iunie 2010 și completată la 30 iunie 2010, în conformitate cu prevederile art.24 și art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.38 și art.39 din Codul jurisdicției constituționale.

Prin decizia Curții Constituționale din 30 iunie 2010 sesizarea a fost acceptată spre examinare în fond.

În procesul examinării preliminare a sesizării Curtea Constituțională a solicitat puncte de vedere Președinției, Parlamentului, Guvernului, Ministerului Justiției, Curții Supreme de Justiție, Procurorului General, Centrului pentru Drepturile Omului, Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Examinînd materialele dosarului, audiind informația prezentată de judecătorul-raportor și argumentele expuse de participanții la proces, Curtea Constituțională

A CONSTATAT:

1. La 24 iunie 2010 Președintele Republicii Moldova a emis Decretul nr.376-V “Privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice”¹ (în continuare – Decretul nr.376-V), cu următorul conținut:

“Ținînd cont de Avizul Comisiei Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord, aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr.149-XII din 23 iunie 1990, în care s-a stabilit că la 28 iunie 1940 U.R.S.S. a ocupat prin forță armată Basarabia și Bucovina de Nord, contrar voinței populației acestor ținuturi,

¹ M.O., 2010, nr.107, art.330

avînd în vedere propunerile Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, constituită prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.165-V din 14 ianuarie 2010,

întru cinstirea memoriei victimelor ocupației sovietice din 28 iunie 1940 și ale regimului totalitar comunist

și în temeiul art.77 și art.94 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova,
Președintele Republicii Moldova

DECRETEAZĂ:

Art.1. – Ziua de 28 iunie 1940 se declară Zi a ocupației sovietice.

Art.2. – Anual, la 28 iunie, în Republica Moldova va fi consemnată Ziua ocupației sovietice și a comemorării victimelor regimului totalitar comunist.

Art.3. – În această zi, în toate localitățile republicii:

- a) vor fi coborîte în bernă drapelele de stat;
- b) vor fi organizate depuneri de flori la mormintele, monumentele și memoriale victimelor ocupației sovietice și ale regimului comunist totalitar;
- c) la ora 10:00, va fi păstrat un moment de reculegere.

Art.4. – Autoritățile publice, întreprinderile și organizațiile vor renunța, în această zi, la desfășurarea acțiunilor distractive de masă.

Art.5. – În toate instituțiile de învățămînt, în taberele de întremare și de odihnă va fi organizată o oră a memoriei.

Art.6. – Se recomandă:

- a) redacțiilor publicațiilor periodice, agențiilor de presă, posturilor de radio și de televiziune să țină cont de specificul zilei de 28 iunie la editarea numerelor curente ale publicațiilor, la difuzarea informațiilor și la formarea programelor din această zi;
- b) Primăriei municipiului Chișinău să inițieze procedura de edificare în Piața Marii Adunări Naționale, în fața sediului Guvernului, a monumentului în memoria victimelor ocupației sovietice și ale regimului totalitar comunist.

Art.7. – Pînă la edificarea monumentului în memoria victimelor ocupației sovietice și ale regimului totalitar comunist, în municipiul Chișinău, ceremoniile de comemorare și depunerea de flori vor avea loc în Piața Marii Adunări Naționale, unde Primăria va instala, provizoriu, în ziua de 28 iunie 2010, o piatră comemorativă.

Art.8. – Federația Rusă, în calitatea sa de succesor de drept al Uniunii Sovietice, să-și retragă necondiționat, urgent și transparent trupele și armamentul de pe teritoriul Republicii Moldova.”

2. În sesizare se afirmă următoarele.

Prin decret Președintele interimar practic pune sub semnul întrebării statul suveran și independent Republica Moldova. Referirea, în preambul, la documente, care de fapt au apreciat că la 28 iunie 1940 Republica Moldova a fost ruptă de la patria-mamă România și că perioada ce a urmat a fost o perioadă de ocupație, constituie o sfidare gravă a independenței și integrității teritoriale a statului.

Suveranitatea aparține poporului, de aceea șeful statului nu este în drept să dea o astfel de apreciere pentru toți cetățenii Republicii Moldova.

Prin acest act Președintele și-a asumat întreaga suveranitate, ignorînd poporul și Parlamentul Republicii Moldova, organul legislativ suprem și organul reprezentativ al cetățenilor Republicii Moldova, încălcînd astfel dispozițiile art.1 alin.(1) și alin.(3), art.2 alin.(2) din Constituție.

Decretul, care este un act normativ, general obligatoriu și imperativ, dă indicații tuturor instituțiilor statului și recomandări mass-mediei, urmărind scopul de a influența opinia publică prin oficializarea ideii despre statutul Republicii Moldova după 28 iunie 1940 ca o țară ocupată de un stat străin. Dispozițiile de a ridica monumente și de a organiza ample acțiuni de comemorare, inclusiv în instituțiile de învățămînt, înseamnă, de fapt, instituirea unei ideologii oficiale privind ocupația sovietică. Astfel, decretul încalcă grav prevederile art.5 alin.(2) din Constituție, care stipulează că nici o ideologie nu poate fi instituită ca o ideologie oficială a statului.

Impunerea ideologiei privind ocupația sovietică duce la scindarea societății, întrucât opiniile cetățenilor Republicii Moldova, în special, asupra identității și istoriei, sînt absolut diferite, și la încălcarea unității poporului, aducîndu-se atingere art.10 alin.(1) din Constituție.

Decretul instituie norme obligatorii în domeniul politicii interne (art.1 și art.2), conține indicații pentru autoritățile statului, instituțiile de învățămînt, reglementînd un șir de chestiuni ce țin de domeniul autonomiei locale, al muncii și organizării învățămîntului etc. (art.3 - 6). Totodată, intervine în domeniul politicii externe (art.8). Astfel, Președintele interimar a stipulat norme ce țin de competența Parlamentului, încălcînd art.60, art.66, art.72 alin.(3) din Constituție.

Zilele comemorative sînt instituite prin Hotărîrea Parlamentului nr.433-XII din 26 decembrie 1990 “Cu privire la zilele comemorative, zilele de sărbătoare și zilele de odihnă în Republica Moldova”.

Președintele interimar al Republicii Moldova a încălcat grav principiul autonomiei locale, consfințit în art.109 alin.(1) din Constituție și art.3 din Carta Europeană a Autonomiei Locale.

Dînd indicații imperative autorităților publice și instituțiilor de învățămînt (art.4 și art.5 din decret), Președintele a încălcat art.96 alin.(2) din Constituție, potrivit căruia Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice, și art.107 alin.(1) din Constituție, potrivit căruia organele centrale de specialitate ale statului – ministerele – traduc în viață politica Guvernului, hotărîrile și dispozițiile lui. Președintele țării nu este în drept să conducă ministerele și să dea indicații. Guvernul promovează politica de stat în domeniul învățămîntului, asigură realizarea politicii externe și conduce ministerele.

Prevederile art.77 și art.88 din Constituție nu acordă șefului statului dreptul de a emite decrete prin care să dea o apreciere politică și juridică unor evenimente din trecut.

Conform atribuțiilor sale în domeniul politicii externe, statuate în art.86 din Constituție, Președintele nu este în drept să indice unilateral unui stat străin de a acționa într-un mod sau altul (art.8 din decret).

S-a încălcat art.94 alin.(1) din Constituție, deoarece Președintele emite decrete doar în vederea exercitării atribuțiilor sale; neavînd o astfel de atribuție, șeful statului nu era în drept să emită decretul.

Decretul contravine, de asemenea, principiului constituțional al legalității, care rezultă din garanția consfințită în art.1 alin.(3) din Constituție, conform căruia Republica Moldova este un stat de drept. Acest fapt presupune respectarea legilor, subordonarea strictă a subiecților de drept regulilor juridice.

Astfel, în opinia autorilor sesizării, prin emiterea acestui decret Președintele interimar al Republicii Moldova și-a depășit atribuțiile constituționale, încălcînd flagrant art.1 alin.(3), art.2 alin.(1), art.5 alin.(2), art.7, art.10 alin.(1), art.60 alin.(1), art.66, art.72 alin.(3), art.77 alin.(2), art.86, art.88, art.94 alin.(1), art.96 alin.(1), art.107 alin.(1), art.109 alin.(1) și (2) din Constituția Republicii Moldova.

3. Examinînd dispozițiile decretului prin prisma normelor constituționale, Curtea nu va da apreciere politică și istorică evenimentelor din istoria statului Republica Moldova, care au făcut obiectul decretului. Curtea se va pronunța doar asupra problemelor de drept invocate în sesizare și nu va lua în considerare argumentele autorilor sesizării referitoare la încălcarea art.5 alin.(2) și art.10 alin.(1) din Constituție.

4. În dezvoltarea acestei poziții, Curtea Constituțională reține următoarele:

Potrivit art.94 alin.(1) din Constituție, în exercitarea atribuțiilor sale, Președintele Republicii Moldova emite decrete, obligatorii pentru executare pe întreg teritoriul statului. Norma în cauză nu stabilește statutul și locul decretelor Președintelui în ierarhia actelor juridice și pentru acest motiv Parlamentul urma să reglementeze această problemă printr-un act legislativ, astfel încît să nu apară litigii între instituțiile publice și cele politice de natura celui consemnat în sesizare.

Luînd în considerare incertitudinea constituțională și legală a statutului decretelor, pentru aprecierea constituționalității actului contestat, Curtea va stabili mai întîi statutul general al decretelor șefului statului care rezultă din normele constituționale.

Potrivit art.1 alin.(3) din Constituție, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Un principiu inherent al statului de drept, recunoscut de doctrina de drept, este principiul supremației legii, care ierarhizează tot sistemul actelor normative. Conform acestui principiu, actele normative se divizează în două categorii: legi și acte subordonate legii. Decretele, acte emise de Președintele Republicii Moldova în calitate de autoritate a administrației publice centrale, sînt eminamente subordonate legii și pot viza doar domeniile care au fost reglementate la nivel primar.

În jurisprudența sa anterioară, în special, în Hotărîrea nr.14 din 18 martie 1999 “Cu privire la interpretarea unor dispoziții din art.94 alin.(2) și art.102 alin.(3) din Constituție”², Curtea Constituțională a statuat că “Decretele prezidențiale și hotărîrile Guvernului, ca acte ce emană de la o autoritate publică,

prin natura lor sînt acte administrative de autoritate. Ele sînt emise (adoptate) în baza și în vederea executării legii pentru nașterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice. Executarea lor este asigurată de autoritatea publică prin sancționarea celor în culpă. Altfel spus, aceste acte sînt emise (adoptate) **pentru aplicarea și executarea unei legi existente**, ce produce efecte numai pentru viitor”.

² M.O., 1999, nr.31-32, art.24

Această interpretare a Curții Constituționale are o importanță majoră pentru aprecierea statutului actelor Președintelui Republicii Moldova și stabilirea domeniilor în care acestea pot fi adoptate, pentru a exclude incertitudinile referitoare la obiectul de reglementare al decretelor. În acest context Curtea menționează decretele cu caracter de lege: nr.218 din 15.12.1993 “Cu privire la bugetul de stat pe anul 1994”³, nr.181 din 29.10.1993 “Cu privire la gaj”⁴, nr.48 din 16.02.1994 “Cu privire la proprietatea fiduciară (trast)”⁵ ș.a.

³ M.O., 1993, nr.012

⁴ M.P., 1993, nr.11, art.336

⁵ Monitor, 1994, nr.3, art.53

În preambulul Decretului nr.376-V se face referire la Hotărîrea Parlamentului nr.149-XII din 23 iunie 1990. În opinia Curții, această hotărîre, prin care se aprobă avizul unei comisii parlamentare, nu putea servi drept temei pentru emiterea decretului, deoarece nu constituie un act de reglementare sau de constatare legislativă.

Curtea reține că unica lege prin care Parlamentul a apreciat perioada de după 28 iunie 1940 ca fiind o perioadă de ocupație a fost Legea nr.1225-XII din 08.12.1992 “Privind reabilitarea victimelor represiunilor politice”⁶, intitulată inițial “Privind reabilitarea victimelor represiunilor politice săvîrșite de regimul comunist de ocupație (7 noiembrie 1917 – 23 iunie 1990)”. Prin Legea nr.295-XIII din 23.11.1994⁷ din titlul și textul legii au fost excluse sintagmele care conțineau cuvîntul “ocupație”. În aceste circumstanțe Președintele Republicii Moldova, în calitate de organ ce emite acte administrative de autoritate, trebuia să se conducă de prevederile legii.

⁶ Republicat, M.O., 1999, nr.133-134, art.656

⁷ M.O., 1995, nr.1, art.1

În baza enunțurilor expuse și a jurisprudenței anterioare, Curtea conchide că Decretul nr.376-V a încălcat ierarhia actelor normative, caracteristică principiului statului de drept, astfel a depășit limitele impuse de art.1 alin.(3) și art.94 alin.(1) din Constituție și a ignorat art.6 din Constituție privind separația puterilor.

5. În punctul său de vedere Președintele interimar a invocat în susținerea constituționalității decretului contestat decretele recunoscute constituționale prin Hotărîrea din 24 ianuarie 1996. Întrucît Hotărîrea din 24 ianuarie 1996 “Cu privire la controlul constituționalității decretelor nr.162, 166, 193, 216 și 262 ale Președintelui Republicii Moldova”⁸ (în continuare – Hotărîrea din 24.01.1996) vizează problema instituirii zilelor profesionale, Curtea Constituțională consideră oportun să menționeze următoarele.

⁸ M.O., 1996, nr.10, art.111

În Hotărîrea din 24.01.1996 au fost recunoscute constituționale 5 decrete ale Președintelui Republicii Moldova, adoptate în 1995, prin care au fost instituite zilele profesionale ale grănicerului, lucrătorului bancar, inventatorului și raționalizatorului, financiarului și lucrătorilor serviciului vamal.

Curtea consideră că Hotărîrea din 24.01.1996 nu este relevantă pentru prezenta cauză din două motive.

Primul motiv ține de valoarea socială și juridică diferită a zilelor instituite prin decretele emise în anul 1995 și decretul contestat. Curtea consideră că există o deosebire esențială între instituirea unei zile profesionale și instituirea unei zile de comemorare a unor evenimente istorice, cu substrat politic, apreciate neunivoc de către membrii societății. În baza acestei deducții, Curtea reține că decretele din 1995 și decretul contestat au obiecte diferite de reglementare și angajează atribuții diferite ale Președintelui Republicii Moldova.

De remarcat că în Hotărîrea din 24.01.1996 Curtea a relevat că Președintele are dreptul să instituie prin decrete numai zile profesionale.

Această concluzie a Curții este confirmată de voința legiuitorului, care a acordat nu numai Parlamentului, dar și Guvernului și Președintelui dreptul de a stabili zile profesionale ale lucrătorilor din ramurile economiei naționale, acestea nefiind incluse în Hotărîrea Parlamentului nr.433-XII din 26 decembrie 1990 “Cu privire la zilele comemorative, zilele de sărbătoare și zilele de odihnă în Republica Moldova”⁹. Cauzele acestei delimitări rezultă din preambulul la Hotărîrea Parlamentului nr.433-XII, care stipulează că zilele comemorative, sărbătorile naționale și zilele de odihnă se instituie: “În scopul continuării tradițiilor, respectării obiceiurilor seculare ale poporului, luînd în considerare rolul lor la formarea unei moralități sănatoase, la îmbogățirea vieții spirituale a omului, ținînd cont de solicitările cetățenilor republicii de a se reveni, fiind o necesitate stringentă, la valorile naționale”. Astfel nici una din autoritățile statului n-a anticipat voința Parlamentului privind instituirea zilelor comemorative.

⁹ M.O., 1990, nr.5

Al doilea motiv, pentru care Hotărîrea Curții din 24.01.1996 nu poate fi invocată în sprijinul decretului contestat, este statutul juridic diferit al mandatului Președintelui Republicii Moldova în 1995 și în 2010. În acest sens, Curtea Constituțională relevă că jurisprudența sa anterioară în acest domeniu a fost bazată pe prevederile constituționale în vigoare pînă la 05.07.2000.

Potrivit art.1 alin.(2) din Constituție, forma de guvernămînt a statului este republica. Conform doctrinei de drept, modalitatea de alegere a șefului statului determină forma de guvernămînt: republică parlamentară sau republică prezidențială, și situează, din punct de vedere legal, șeful statului pe o anumită poziție față de Parlament și, în special, față de popor.

În republica prezidențială șeful statului este ales de către cetățeni și, din punct de vedere legal, se situează pe aceeași poziție cu Parlamentul, dispunînd de prerogative mai largi, ca urmare a faptului că mandatul său vine de la întreaga națiune, de la popor.

Republica parlamentară se caracterizează prin alegerea șefului statului de către Parlament și datorită acestui fapt poziția legală a șefului statului este inferioară și subordonată Parlamentului.

În baza acestei constatări, Curtea consideră că dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova, forma de guvernămînt, care determină modul concret de constituire a organelor puterii de stat, caracteristicile și principiile lor de activitate, raporturile dintre ele și celelalte organe ale statului, precum și celelalte forme instituționalizate ale sistemului politic, în special statutul Președintelui Republicii Moldova, evidențiază 2 perioade distincte.

Prima perioadă de dezvoltare constituțională, în care Republica Moldova, conform doctrinei de drept, poate fi considerată ca republică prezidențială (în opinia unor autori, semiprezidențială), se caracterizează prin alegerea Președintelui țării de către întreg poporul și, drept consecință, conferirea unor prerogative largi, întrucît prin mandatul oferit șefului statului poporul i-a delegat o parte din suveranitatea ce-i aparține.

În contextul celor enunțate Curtea menționează că pînă la data de 05.07.2000, potrivit art.78 din Constituție, Președintele Republicii Moldova era ales de către cetățeni și din punct de vedere al reprezentativității deținea aceeași poziție cu autoritatea legiuitoare, avînd prerogative largi. Președintele avea dreptul de a iniția revizuirea Constituției (art.141 alin.(1) lit.c)), de a desemna un candidat la funcția de Prim-ministru fără consultarea fracțiunilor parlamentare (art.98 alin.(1)), de a lua parte la ședințele Guvernului, de a prezida ședințele Guvernului la care participa, de a consulta Guvernul în probleme urgente și de importanță deosebită (art.83 din Constituție) etc.

A doua perioadă de dezvoltare constituțională, conform doctrinei de drept, întrunește caracteristicile unei republici parlamentare, în care prerogativele Președintelui țării sînt mai restrînse. Modificarea formei de guvernămînt impune alt statut juridic decretelor prezidențiale și, respectiv, alte obiecte (domenii) de reglementare.

Prin Legea nr.1115-XIV din 05.07.2000¹⁰ legiuitorul a modificat art.78 din Constituție, atribuind Parlamentului prerogativa de a alege Președintele țării. În consecință, poziția legală a șefului statului a devenit inferioară poziției Parlamentului, concomitent Președintele a fost lipsit de un șir de prerogative enunțate anterior.

¹⁰ M.O., 2000, nr.88-90, art.661

Astfel, decretul emis de Președintele țării până la modificarea art.78 din Constituție prin Legea nr.1115-XIV din 05.07.2000, având în vedere poziția legală a acestuia față de Parlament, cuprindeau o arie mai largă de reglementare.

Curtea relevă în concluzie că jurisprudența sa anterioară, în speță Hotărîrea din 24.01.1996, nu poate fi invocată în sprijinul actului contestat.

6. Argumentele, invocate în ședința plenară a Curții Constituționale, potrivit cărora decretul se încadrează în limitele art.77 alin.(2) din Constituție, de asemenea, nu pot fi reținute.

Conform normei constituționale menționate, Președintelui Republicii Moldova îi sînt atribuite două funcții primordiale: de a reprezenta statul și de a fi garantul suveranității, independenței naționale, unității și integrității teritoriale a țării. Curtea Constituțională apreciază că ambele funcții nu permit Președintelui de a întreprinde acțiuni fără a ține cont de voința Parlamentului și raporturile deja stabilite de organul reprezentativ suprem al poporului.

A reprezenta statul nu înseamnă a institui propria voință. Or, conform doctrinei de drept, reprezentarea unei persoane (în cazul dat, a statului) presupune obligativitatea reprezentantului de a ține cont de voința persoanei reprezentate.

În aceeași ordine de idei se înscrie și a doua funcție a Președintelui, care prescrie garantarea unor valori naționale deja consfințite, și nu instituirea voinței unipersonale. Astfel, a doua funcție a Președintelui impune garantarea suveranității consfințite prin actele organului reprezentativ suprem al poporului, garantarea independenței naționale, a unității și integrității teritoriale a țării în granițele și limitele stabilite, conform actelor și tratatelor internaționale prin care statul Republica Moldova a fost recunoscut de comunitatea internațională.

Curtea Constituțională consideră că în cadrul republicii parlamentare, în care statutul șefului statului este inferior statutului Parlamentului, Președintele își exercită funcția de garant al suveranității, al independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării conducîndu-se de normele constituționale care statuează atribuțiile Președintelui și de actele organului reprezentativ suprem în domeniile respective. În cazul în care opiniile sale, în aceste domenii, nu se înscriu în atribuțiile prevăzute de Constituție și cadrul legal, în special, în problemele de interes național, Președintele urmează să consulte poporul, în conformitate cu art.75 din Constituție și art.142-144 din Codul electoral.

7. Potrivit art.75 din Constituție:

“(1) Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului.

(2) Hotărîrile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă.”

Normele constituționale enunțate comportă caracter imperativ, obligînd autoritățile publice centrale, care au prerogativa de a soluționa problemele de interes național, să consulte în prealabil, prin referendum, poporul, căruia îi aparține suveranitatea națională.

În condițiile în care Președintele Republicii Moldova, conform statutului său constituțional, nu deține mandatul poporului de a exercita suveranitatea în numele lui și avînd în vedere că problema controversată, care face obiectul decretului, este o problemă importantă a societății, Curtea Constituțională consideră că Președintele trebuia mai întîi să consulte poporul în această problemă, după cum prevede art.75 alin.(1) din Constituție.

8. Analizînd argumentele invocate în ședința plenară, potrivit cărora prevederile decretului sînt bazate pe Declarația de Independență a Republicii Moldova, Curtea menționează următoarele.

Avînd în vedere enunțurile de mai sus referitoare la statutul decretelor, Președintele are dreptul de a dezvolta prin decrete normele constituționale în domeniile date în competența sa prin Constituție, în alte domenii Președintele este obligat să se ghideze de lege, ca act al organului reprezentativ suprem al poporului.

Prevederile Declarației de independență, care au servit ca punct de reper pentru emiterea decretului, urmau a fi dezvoltate printr-un act legislativ al organului reprezentativ suprem al poporului, și doar în temeiul acestuia Președintele Republicii Moldova putea emite un act juridic în această problemă.

9. Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii interne a statului sînt statuate în art.88 lit.a) – i) din Constituție.

Conform lit.j) art.88 din Constituție, Președintele Republicii Moldova exercită și alte atribuții stabilite prin lege. Astfel, Curtea observă că norma constituțională lasă la latitudinea organului reprezentativ suprem dreptul de a conferi Președintelui prin lege alte atribuții.

Președintele țării nu dispune de dreptul de a adopta decrete în problema care face obiectul actului contestat, pentru care motiv Curtea apreciază că Decretul nr.376-V contravine art.88 din Constituție.

10. Decretul abordează și chestiuni ce țin de politica externă a statului.

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe sînt statuate expres și limitativ în art.86 din Constituție. Astfel, conform acestui articol:

“(1) Președintele Republicii Moldova poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă, în modul și în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

(2) Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3) Președintele Republicii Moldova primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova.”

Normele constituționale enunțate nu investesc Președintele Republicii Moldova, stat cu regim parlamentar, cu atribuția de a emite acte juridice în alte domenii ale politicii externe, acestea fiind de competența organului reprezentativ suprem, care, potrivit art.66 din Constituție, aprobă prin lege, hotărîri și moțiuni direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului.

11. Cît privește Decretul nr.728-III din 18.06.2002¹¹, invocat în sprijinul actului contestat, Curtea observă că acesta a fost emis după ce Parlamentul a instituit Ziua comemorării victimelor fascismului prin Hotărîrea nr.241-XV din 07.06.2001 “Pentru completarea Hotărîrii Parlamentului nr.433-XII din 26 decembrie 1990 cu privire la zilele comemorative, zilele de sărbătoare și zilele de odihnă în Republica Moldova”¹². Acest decret nu a făcut obiectul controlului de constituționalitate, pentru care motiv Curtea se abține să se pronunțe asupra lui.

¹¹ M.O., 2002, nr.79-81, art.658

¹² M.O., 2001, nr.62, art.435

Pentru motivele arătate, Curtea apreciază că Decretul nr.376-V din 24 iunie 2010 încalcă art.1 alin.(1) și alin.(3), art.6, art.66 lit.a) și lit.b), art.75, art.77 alin.(2), art.86, art.88 lit.j) și art.94 alin.(1) din Constituție.

Pentru considerentele expuse, în temeiul art.135 alin.(1), art.140 din Constituție, art.26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.61, art.62 și art.68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. Se declară drept neconstituțional Decretul nr.376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice.

2. Prezenta hotărîre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în “*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.”

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE

Dumitru PULBERE

Chișinău, 12 iulie 2010.

Nr.17.

JCC-06/17a

12 iulie 2010

ADRESĂ

La 12 iulie 2010 Curtea Constituțională a examinat sesizarea unui grup de deputați în Parlament pentru controlul constituționalității Decretului nr.376-V din 24 iunie 2010 privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice.

În hotărîrea sa Curtea a subliniat că legislatorul constituant, stipulînd în art.88 din Constituție atribuțiile Președintelui Republicii Moldova, prin prevederea lit.j) a acestui articol a lăsat la latitudinea Parlamentului stabilirea prin lege a altor atribuții ale șefului statului.

Analizînd statutul decretelor Președintelui Republicii Moldova, Curtea a constatat o situație incertă privind procedura de emitere a decretelor și domeniile care pot face obiectul lor de reglementare. Avînd în vedere necesitatea instituirii unor principii unificate în materie de creație normativă pentru a asigura transparența procesului decizional și compatibilitatea decretelor cu Constituția și actele legislative, Curtea sugerează Parlamentului să reglementeze, în baza art.88 lit.j) din Constituție, statutul decretelor prezidențiale printr-o lege similară Legii privind actele legislative și Legii privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, fapt ce va contribui la

consolidarea literei și spiritului Legii Supreme și respectarea normelor constituționale de către autoritățile publice.

Considerînd că este necesară o astfel de lege, Curtea Constituțională înaintează Parlamentului prezenta adresă.

În temeiul art.28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.79 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională solicită Parlamentului să examineze prezenta adresă și să informeze Curtea despre decizia adoptată în termenele prevăzute de lege.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE

Dumitru PULBERE

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

OPINIE SEPARATĂ

**(concordantă) expusă în temeiul art.27 alin.(5) din
Legea cu privire la Curtea Constituțională și art.67
din Codul jurisdicției constituționale**

Sînt de acord cu partea rezolutivă a hotărîrii Curții Constituționale, însă nu pot accepta eschivarea neîntemeiată a Curții de a-și expune argumentele politico-juridice, care ar fi putut consolida concluziile enunțate în hotărîre.

1. Experiența constituțională a statelor lumii demonstrează că Constituția este un act politico-juridic fundamental, inspirat de o anumită filozofie socială. Natura juridică a Constituției are la origine expunerea politică și juridică a premiselor social-istorice existente într-o societate la un moment dat, precum și a intereselor generale, fundamentale ale națiunii. Esența politico-juridică a Constituției se bazează pe faptul că atît guvernării, cît și cei guvernați statuează în acest act modul de organizare și exercitare a puterii.

Scopul Constituției este de a expune o formulă nu numai juridică, dar și politică solemnă a aspirațiilor națiunii, a dezideratului de dreptate socială, a psihologiei naționale, a stării și așteptărilor economice ale societății pentru atingerea scopului rîvnit de societate – cel al binelui comun. Ea constituie un program de activitate al națiunii și conține perspectivele dezvoltării de lungă durată a societății civile și a statului. Natura politico-juridică a Constituției determină în mod implicit caracterul politico-jurisdicțional al Curții Constituționale. În baza acestei concluzii, sînt de părere că la pronunțarea deciziilor judecătoria Curții Constituționale sînt în drept să recurgă nu numai la argumente juridice, dar și politice. Judecătoria înșiși determină aceste limite, expuse în normele și principiile de organizare politico-juridică a unei societăți.

2. Referitor la teza privind păstrarea integrității și indivizibilității Republicii Moldova, ca stat suveran și independent, Curtea, în opinia mea, trebuia să dea o apreciere politico-juridică art.2 din Decret. Aplicarea decretului asupra întregului teritoriu al Republicii Moldova, însă, ridică o serie de probleme, luînd în considerare faptul că suveranitatea și independența Republicii Moldova a fost recunoscută în granițele sale administrative de la 27 august 1991, cînd și-a proclamat independența.

În granițele administrative ale Republicii Moldova de la 27 august 1991, potrivit Declarației de independență, recunoscute de alte state și organisme internaționale, se află și localitățile din stînga Nistrului. În aspect politic și juridic, fapt recunoscut de jure și de facto, aceste localități fac parte din Republica Moldova, însă pînă la 28 iunie 1940 făceau parte din RASSM. Extinderea decretului și asupra acestor teritorii nu are nici o semnificație politică sau juridică.

3. În dreptul internațional noțiunea de “ocupație” este înțeleasă ca stăpînirea temporară de către forțele armate ale unui stat a unei părți sau a întregului teritoriu al altui stat. În hotărîrea sa Curtea urma să se pronunțe asupra acestei noțiuni, care are atît sens juridic, cît și politic. Pentru a soluționa litigiul constituțional generat de decretul contestat, Curtea urma să supună unei analize politico-juridice perioada vizată în decret.

Drept exemplu elocvent, în ce mod poate fi efectuată o astfel de analiză și soluționat un litigiu de așa amploare, poate servi Hotărîrea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Ilașcu și alții contra Moldovei. Din acest exemplu putem vedea cum poate fi aplicată analiza politico-istorică a diferendului transnistrean, dată de o instanță jurisdicțională, pentru adoptarea unor decizii juridice privind condamnarea acțiunilor de lezare a drepturilor omului pe teritoriul Republicii Moldova nu numai ale Republicii Moldova, dar și ale unui stat străin.

4. Deși Constituția nu delimitează clar statutul și atribuțiile Președintelui de cele ale Președintelui interimar, Curtea Constituțională trebuia să se pronunțe și la acest subiect. Președintele interimar are un statut temporar, funcția sa de bază fiind, după caz, Președinte al Parlamentului sau Prim-ministru, care conduc alte autorități ale puterii de stat. Pentru aceste considerente, Președintele interimar, deoarece nu are nici mandatul poporului și nici mandatul Parlamentului, este obligat să se abțină pe perioada interimatului de la exercitarea unor atribuții ce nu sînt de o importanță stringentă pentru societate. Astfel, Președintele interimar avea obligația civică și morală de a nu se implica pe perioada interimatului în probleme controversate și incerte. În cazul în care Președintele interimar consideră că situația reglementată prin art.1 și art.2 din Decretul nr.376-V necesită a fi soluționată în perioada exercitării interimatului, trebuia în prealabil fie să consulte poporul, fie să inițieze în Parlament adoptarea cadrului legal în problema dată ori stabilirea exactă a atribuțiilor Președintelui interimar.

Astfel, în hotărîrea sa Curtea n-a dat nici o apreciere evenimentelor politico-juridice și faptului că decretul prezidențial are impact asupra suveranității și independenței statului Republica Moldova.

JUDECĂTORUL CURȚII CONSTITUȚIONALE

Victor PUȘCAȘ

12 iulie 2010.